

FİLTRESİZ

Sanat ve Edebiyat Dergisi

E
Ş
İ
T
S
İ
Z
L
İ

BASKI

D

S İ V İ L İ T A A T S İ Z L İ K

İ
Y
A
S
E
T

L
E
T

D
İ
R

CEZA

N
İ
Ş

T
A
A
T

ÖZEL
SAYI
Mayıs-2022

KÜNYE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Hasan Hüseyin ÜLKER

YAYIN KURULU

Aylin TAMAKAN NERGİZ

Hasan Hüseyin ÜLKER

Murat KOÇHAN

EDİTÖR

Aylin TAMAKAN NERGİZ

ÇİZER

Şirvan ÖNLÜ

MİZANPAJ / TASARIM

Aylin TAMAKAN NERGİZ

İLETİŞİM

filtresizdergi@gmail.com

YAZARLAR

Aylin TAMAKAN NERGİZ

Burak Sedar ÜLKER

Göksel GÜROL

Hasan Hüseyin ÜLKER

Kandemir KONDUK

Murattgenstein

SİVİL İTAATSİZLİK

Önsöz – Neden Sivil İtaatsizlik?

Kandemir Konduk - Hayal

Burak Sedar Ülker - Nefes Almanın Doğru Şekli

Murattgenstein - Bir İhtimala Daha Var O da Başkaldırmak mı Dersin?

Hasan Hüseyin Ülker - Modern Çağda Bir Direniş Modeli
Cumartesi Annelerinden – Migros Direnişine - Sivil İtaatsizlik

Aylin Tamakan Nergiz – Kadın İtaat Etmeli mi?

Göksel Gürol – Celladına Aşık Olmayı Reddeden İtaatsizler

Murattgenstein – Sivil İtaatsizlik Örnekleri

Sözlük - Sivil İtaatsizlik Terimleri

ÖNSÖZ

NEDEN SİVİL İTAATSIZLIK?

Neden sivil itaatsizlik? Evet, eminim ki; siz değerli okuyucular da bizim gibi aynı soruyu kendinize soruyorsunuzdur. Geriye dönüp baktığımızda mevcut görev süresi yirmi yılı bulan bir iktidara, bizlerin hayatlarında bıraktığı izlerin muhasebesini yapmak istedik. Neler neler yaşamadık ki bu yirmi yıllık süreçte. Irak savaşı, Dünya Finansal Krizi, Referandum süreçleri, Balyoz ve Ergenekon davaları, Gezi Parkı eylemleri, 17/25 Aralık yolsuzluk olayları, Sur olayları, başarısız askeri darbe girişimi, Rahip Bronson olayı, Rusya ve Amerika ile yaşanan dönemsel krizler, terör eylemleri ve terörle mücadele operasyonları, ve Pandemi süreci saymakla sanırım bitmeyecek yüzlerce olay yaşandı. Ama hepsini adım adım yaşadık. Mevcut iktidar yaşanan tüm bu olaylara hazırlıksız yakalandı. Bedelini ise bu halk canıyla, kanıyla, refahıyla, geri döndürülemeyecek anılarıyla ve kaldırması belki de yıllar sürecek bir enkazla ödedi, ödemeye de devam ediyor.

Dört yılda bir sandığa giderek bir şeyleri değiştiremeyeceğimizin farkına varmamız gerekiyor. Demokrasi belirli aralıklarla oy kullanılarak tesis edilen bir kurum değildir. Halkın sorumluluğu sadece oy kullanmakla da bitmiyor. İşte bu yüzden bir kez daha aynı soruyu tekrar ediyoruz. Neden sivil itaatsizlik?

Bu soruya cevabı John Lennon veriyor: “Şiddet kullanmak zorunda kalmaya gelirse iş, sistemin oyununu oynuyorsunuz demektir. Kurulu düzen seni tahrik edecektir. Sakalını çekecek, yüzünü dürtüp seni kavga etmeye zorlayacak. Çünkü seni şiddete bir yöneltince, seninle nasıl başa çıkacaklarını bilirler. Başa çıkmayı bilmedikleri tek şey pasif direniş ve mizahtır.”

Bilin bakalım bugün ülkemizde eksik olan iki şey nedir? Evet doğru bildiniz pasif direniş ve mizah...

Erica Chenoweth ve Maria J. Stephan tarafından yazılan bir makaleye göre başlıca şiddetsiz sivil direnişler %53 oranında başarılı sonuçlanırken, bu oran şiddet içeren direnişlerde %26'ya düşmekteydi. Bu yüzden demokrasi mücadelesini iktidarların istediği gibi değil, insanlık onuruna yakışır bir şekilde vermek demokratik bir ülkede vatandaşların en asli görevidir. Çok değil son birkaç ay içerisinde halkın verdiği en ufak tepkinin iktidar nezdinde nasıl etkilere sebebiyet verdiğini gördük. O zaman bu sayıda sizlere vermek istediğimiz mesaj için daha fazla uzatmadan sözü Alman papaz Martin Niemöller'e bırakalım.

“İlk önce komünistleri alıp götürdüler, ben sesimi çıkarmadım. Beni ilgilendirmiyordu. Sonra Yahudileri aldılar toplama kamplarına, işkenceye götürdüler, ben yine sesimi çıkarmadım. Çünkü bana göre bir şey yoktu. Sonra sosyal demokratları vurmaya, hapse atmaya, toplama kamplarına götürmeye başladılar. Ben yine sesimi çıkarmadım. Çünkü bana dokunan yoktu. Bir gün kapım çalındı. Beni alıp toplama kampına götürdüler: İşkenceye... Hiç kimse ses çıkarmadı. Çünkü ses çıkaracak kimse kalmamıştı...”

HAYAL Kandemir KONDUK

Sevgiyi top mermisi gibi
Memleketin üzerine atmalı
Parça parça olmalı sevgi
Herkesine tek tek dağıtılmalı

Peşinden, akılı, zekâyı
Bulutlara doldurup yağdırmalı
Ne kadar gerçeklerden habersiz
Yayan varsa, sıırıslıklam olmalı

Sonra, duyguyu, vicdanı
Poyraza, karayele oturtmalı
Utanmazların yüzüne, yüzüne
Tokat gibi esip vurmali

Sonra da güneşe uzanmalı
Halkı soyanları çıırçıplak soymalı
Tutup, çevirmeli güneşi onları doğru
Hepsini yakıp kavurmalı!...

Hayal ama insan hayal de kurmalı
Elbette, kurtuluşun başka yolu olmalı
Şimdilik, mehtaba bakarak bir yaz gecesi
Gerçek kurtuluşa kadeh kaldırmalı!.

NEFES ALMANIN DOĞRU ŞEKLİ

Burak Sedar ÜLKER

İtaat kelimesi Arapça kökenli olup, taat kelimesinden gelmektedir. Emirlerle ve yasaklara uymak, bir otoritenin isteğine uymak için içten gelen bir tutumdur. Tarih boyunca sayısız lidere ve kültüre ayak uydurmuş, çoğu zaman da başkaldırı ile yeni otoriteyi oluşturmuşuz. Bu kavgada yeriniz neresi? Kendinizi itaatkâr olarak görüyor musunuz? Günümüzde de ayak uydurmak zorunda kaldığımız birkaç otoriteyi örneklendirmek ve 'emirlere ve yasaklara' uymaya devam ettiğimize değinmek istedim.

Bir alışveriş merkezi düşünün. İlk katında alt tabakanın alabileceği düzeyde ürünler olsun, bu ürünler genelde ihtiyacı gidermeye yönelik. İkinci katta bu ihtiyaç ürünlerinin modadan nasibini almış daha cafcıflı halleri. Üçüncü kat ise alışveriş sonrası da uğranılabilecek, kafa dağıtmaya, stres atmaya yönelik aktivitelerin olduğu bir yer olduğunu varsayalım. Sabahın erken saatlerinde büyük bir kalabalığın yığıldığını ve herkesin gitmesi gereken yeri bildiğini görürüz. Herkes uğrayabileceği mağazaların katını bilir. İlk kattakiler çoğu zaman en üst kata çıkamaz. Çıksalar da tüketecekleri ürün konusunda sıkıntı yaşayacaklardır ve en kalitesizine yöneleceklerdir. İkinci kattan giyinemezler, giyinenlere imrenirler ama neden giyinemediklerini sorgulamaktan da kaçınırlar. Bir kahve satın aldığınızı düşünün. Bu kahvenin birçok çeşidi olsa da alabileceğiniz mekânı ve ürünü bilirsiniz. Kaliteden istifade etmeyi otomatik olarak kabulleniriz. Hatta kaliteden bahsedebilmek için tüm kahveleri denemiş olmanız lazım. Mesela marketler bile sınıfsal düzene göre şekillenmiş ve her insan hangi marketin bültenini takip etmesi gerektiğini bilir. Teknoloji ve sanayinin getirdikleri sayesinde ihtiyaçlarımıza daha rahat ulaşabildiğimiz doğru ama kapitalizmin, sınıfa göre kalite sunma anlayışından ne zaman kurtulacağız? Hayatınızın boyunca yiyip, içemeyeceğiniz ürünleri ve bu insanların sayısını düşünün. Hepimiz bu düzeni kabulleniyorsak, bu bizi itaatkâr yapmaz mı?

Bir pandemidir üç yıldır kaosu tecrübe ediniyoruz. Maske dediler, takmayana ceza verildi. İğne dediler, olmayan seyahat edemedi. Defalarca kapanma gerçekleşti, ne dükkânı kapanan esnafın derdi dinlendi ne de aç insanın. Her ne kadar toplumun yararına olduğunu düşünüyor olsak da bizim inisiyatifimiz dışında kararlar alınması ve bu kararlara ayak uyduruyor olmamız bizi itaatkâr yapmaz mı?

Giyinirken, yerken, otururken, gezerken her eylemimizde alıştırdığımız kurallara göre hareket ettiğimiz farkında mıyız? Alışveriş sırasında seçim yaparken uyduğumuz kurallar ile kombini hazırlayıp giyerken uyduğumuz kuralların yolu aynı otoriteye çıkar.

Sokakta ya da evde aykırı görünmekten, rahatsız edici ilgiden hangimiz korkmadık ki? Hem günümüz modasına ayak uydurmaya çalışırken hem de çevremizdekileri tatmin edebilmek için epey kafa yoruyoruz. Yemek yeme şeklimiz, çatal-bıçak düzeni, yediğimiz yemek konusunda davranırken, birilerinin düşüncelerini önemsemekten yorulmadınız mı? Bir kuralın olması, o kuralın mantıklı olduğunu mu gösterir? İnsanı oturuşuna, yürüyüşüne göre konumlandırmak doğru mudur? Peki, biz yargılarken aynı hassasiyeti gösteriyor muyuz? Toplumsal ahlak adı altında her insan bir kalıba itiliyor. Çoğumuz bu durumdan rahatsız olsak da uymaya devam ediyoruz. Kadınların işe alım sürecinde tesettürlü olması da problem olabilir, açık giyiniyor olması da. Erkeklerin küpe takmasını hala normal bulamayan bir çoğunluğa, dar pantolonu nasıl kabul ettireceğiz? Sürekli olarak normalleşme çabasına giriyor olmamız ve bu duruma olan uyumumuz bizi itaatkârlık göstergesi değil midir?

Her toplum kendi kültürüne göre normlarını oluşturur, bu normlar çerçevesinde hareket etmek için uğraşırız. Muhafazakârlığı, kendi alışkanlıklarını övüp, farklı olanı ötekileştirmek olarak tanımlıyorum. Hatta bu ötekileştirmeler çoğu zaman şiddetle sonuçlanır. Onca şiddete, hakarete rağmen doymayan ve eşcinselleri sürekli hedef alan bir grup hala var. İnsanların hayatlarına müdahale etmeyi, sadece hedef aldıkları kişileri ilgilendiren konularda karar almayı görev edinmiş insanlar her zaman varlar. İğne kendimize değmeden ses çıkarmayı istemeyiz, sistemin işleyişinden rahatsız olmayız. Bu kültürün yanlış olduğunu bildiğimiz halde işleyişine ses çıkarmıyor olmamız itaatkâr olduğumuzu göstermez mi?

Demokrasi adı altında sadece bize sunulan adaylar arasından seçim yapabiliyoruz. Çoğunluğun oyuyla sürekli olarak başımıza bir lider getiriyor ve herkesin o ideolojiyi benimsemesini istiyoruz. Her zaman isteklerimizi vaat edenleri getiriyor, aksini dayattıkları için de göndermeye çalışıyoruz. Hizmet etmesi gerekenlerin hizmetkârı, idare etmesi gerekenleri de idare eden bir halka dönüştük. Doğduğumuz günden öldüğümüz güne kadar borçlandırıldığımız ama asla ederi kadar hizmetle karşılaşmadığımız halde, bu düzene ayak uyduruyor olmamız itaatkâr olduğumuzu göstermez mi?

Günün her saatinde yaşadıklarımızı, usulüne göre gerçekleştiriyoruz. Kimisi farkında kimisi değil.

Davranışlarımızı sadece kendi isteklerimizi ele alarak değil de belirli otoritelere de dayanarak gerçekleştiriyor olmamız itaatkârlık göstergesi değil midir? İnsanlar alışlagelmişin dışında davranmaktan korkuyorlar mı? Kurallara olan düşkünlüğümüz bir zafiyet mi yoksa doğamızın gerekliliği mi? Peki siz itaatkâr olmaktan memnun musunuz?

BİR İHTİMAL DAHA VAR O DA BAŞKALDIRMAK MI DERSİN? *Murattgenstein*

Son zamanlarda “Sivil İtaatsizlik” konusu aklımın bir köşesinde yanıp sönen bir ışık gibi, sürekli dikkatimi çekiyor. İnsan doğar, büyür, yaşlanır ve ölür minvalinde monoton ve standart bir hayat süreceğimiz bir coğrafyada yaşamıyoruz maalesef. Bu coğrafyada doğmasına doğuyorsunuz ama binbir zorluklarla büyüyorsunuz, yaşlılık kendiliğinden gelmiyor. Yaşam mücadelesi zaten onu size getiriyor. Bir sabah aynada kendinizi saçınıza karlar yağmış, alnınızda kırışıklıklar ve omuzlarınızda görmediğiniz ama delicesine hissettiğiniz yüklerle kambur bir vaziyette dururken buluyorsunuz. Peki ölmek? Ölmek bu coğrafyada çoğu zaman bir kaçış, kendinden vazgeçiş olmuştur. Özellikle son 10 yılda gelinen sürece baktığımızda çocuklarına iyi bir gelecek sunamamanın altında ezilen ebeveynler, borcun altından kalkamayan esnaflar, kendini umutsuz ve yalnız hisseden gençler, yarın sabaha uyanmak için bir sebebi kalmayan yaşlılar...

Tüm bu yaşananlar önce bir görmezden gelişle başlıyor, sonra yerini sessiz bir kabullenişe bırakıyor, olanlar çığrından çıkmaya başladığında ise iş işten geçmiş oluyor. Geri dönüşü olmayan şeylerin ağırlığı altında ezilmeye başlayınca insan son sayfaya geliyor. Vazgeçiş...

Vicdanın hüküm vereceği yerde, çoğunluğunun yasası altında hayallerimizin ve umutlarımızın elimizden alınmasına göz yumuyoruz. Lefebvre der ki: “Her şeyi değiştirmeden bir şeyi değiştirmek imkansızdır; ancak ilk adımı atmadan, toplumun kilit taşını sorgulamadan, yani risk içeren devrimci bir teşebbüse atılmadan her şey nasıl değişir...” Ve George Orwell şöyle bir ekleme yapıyor: “Bilinçleninceye kadar başkaldırmayacaklar, ama başkaldırmadıkça da bilinçlenemezler.”

Dünya’da sivil itaatsizlik üzerine yüzlerce örnek var. Tek tek anlatmak istesem sanırım bu satırların sonu gelmez. Ama hafızalarda yer edinen örneklerin çoğu bugün dünyanın en zengin ve liberal ekonomisi olan Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşanmıştır.

Martin Luther King Jr. bize şu dersi vermişti: “Acı deneyimlerimiz bize, ezilenlerin ezilenlere özgürlüklerini hiçbir zaman gönüllü olarak vermediklerini öğretti. Ezilenin bunu istemesi gerekiyor.”

Rosa Parks'ın oturma eylemi sonucunda toplu taşımaldaki ırk ayrımcılığı ortadan kalktı. Alabama Selma'daki eylemler sonucunda devlet okullarındaki ırk ayrımcılığı ve seçme ve seçilme hakları üzerindeki ırk ayrımcılığı kalktı. Vietnam savaşına karşı askerler silah bıraktı, açıklama yaptı, öğrenciler yürüyüş yaptı, dersleri boykot etti. Sadece ABD değil, birçok ülkeden örnekler verebiliriz. Yine yakın tarihte bizim ülkemize en uygun düşen örnek Güney Kore'dir. 1960'larda ekonomik düzey olarak aynı seviyede olduğumuz, askeri darbeler konusunda aynı tecrübeye sahip olduğumuz bu ülkede öğrencilerin, memurların, ev hanımlarının sokağa çıkarak hak arayışı bir iktidarı devirmiş ve bugünkü Güney Kore'ye gidilen yolun taşlarını döşemiştir.

Bizim ülkemizde özellikle 61 Anayasası ile birlikte bir özgürlük ortamı oluşmuştu. TİP'in meclise girmesi, üniversitelerdeki özerkliğin artması, sendikal hakların genişletilmesi ve sivil toplum örgütlerinin hak ettiği statüyü kazanması ile beraber hakkını arayan, savunan, sözünü esirgemeyen bir kamuoyu oluşmuştu. Tabi bu ortam çok uzun sürmedi. Kaşıkla verilen haklar, kepçeyle geri alındı. Ve 1980'lerden bugüne her geçen gün sivil haklar budanarak mevcut günlere geldik.

Temsili demokrasi gereği vatandaşın sesi olması gereken meclisin sesi kısılmış durumda. Gerçi öncesinde de sesinin çok gür çıktığı söylenemez. Tocqueville'nin 150 yıl önce yazdığı eserde ortaya attığı "Çoğunluğun Zorbalığı" kavramı bugün de geçerliliğini koruyor. Son 30 yılda kapitalist dünya ekonomisine entegre olan Türkiye'de bir refah yanılması yaşanıyor. Artan zenginlik, tüketim, sermaye bunun yanısıra değişen çevre, gözlerimizi kamaştıran binalar hepsi muhafazakar iktidarların kerameti olarak görülüyor. Sol ne yaptı ki? Oysa ki artan tüm bu refahın bir bedeli var. Ve biz bu bedeli gün ve gün ödemeye devam ediyoruz, sırtımızda taşıdığımız borç yükü her geçen gün artarken. Ekonomide mali anestezi diye bir kavram vardır. Hükümetler aldığımız nefese kadar her şeyin üzerinden vergi alırken, bizler alınan vergiyi hissetmeyecek kadar duyarsızlaşmış durumdayız. İşte hükümetler artan gelir kaynaklarını vergilendirerek, yeni rantlar yaratarak, toplumsal sınıflar arasında servet transferi yaparak tüm gelir kaynaklarını ele geçirir.

Dolayısıyla insanlar iki farklı yoldan köleliğe mahkum edilir. Kendi rahatlarına düşkün olduklarından hükümetin işlerine bulaşmazlar. 2002-2010 yılları arasında Türk toplumu bunu yaşadı. Ekonomik büyümedeki keramet in iktidar partisine ait olduğunu zannetti. Oysa biz üreterek değil; elimizdeki değerleri satarak, sıcak parayla, rant gelirleriyle ve tüm dünyadaki ucuz para sayesinde elimize geçen para ile bolca tükettik. Ve bu toplumda zenginleştiği algısı yarattı. 2010'dan günümüze gelecek olursak; Türk toplumu artan yaşam standartlarının ve tüketim çılgınlığının kurbanı olduğundan mevcut iktidara giderek göbekten bağlı olmaya başladı. Her seçim kötü gidişatı düzeltmesi için daha da yetki verdi. Verdikçe verdi. Ve günün sonunda Hobbes'un Leviathan'ı altında ezilen ve sesini dahi çıkaramayan bir toplum haline geldi. Milan Kundera'nın sözü geliyor aklıma: "İnsanın iktidara karşı mücadelesi, hafızanın unutmaya karşı mücadelesidir." Geçmiş bilmek önemlidir. Geçmiş bilmeysek anne karnından yeni çıkmış bebeğe döneriz.

Ve iktidara gelenler size istedikleri hikayeyi anlatırlar, siz de duyduklarınızı kontrol etmenin bir yolunu bulamazsınız Bugün Z kuşağına anlatılan yağ ve gaz kuyrukları, 70 cente muhtaç olduğumuz günler, karneyle ekmeğe dağıtılan zamanlar hatta mevcut iktidardan önce taş devrinde bile yaşadığımız 90'lı yıllar...

Tıpkı Ursule K. Le Guin'in dediği üzere: "Bir nesil, bilginin cezalandırıldığı ve cehaletin saadet olduğunu öğrenerek yetişiyor. Bir sonraki nesil, cahil olduklarını bile bilmeyecek; çünkü bilginin ne olduğunu bilmeyecekler."

Peki neden Sivil İtaatsizlik? Çünkü sivil itaatsizlik genelde düşmanlıkları derinleştirmenin değil, düşmanlıkları gidermenin, karşıt görüşü yok etmenin değil, ikna etmenin etkileyici ama bir o kadar da zor bir yoludur. Sivil itaatsizlik sadece sisteme karşı değil, tek tek ortaya çıkan adaletsizliklere karşı yapılır. Demokratik bir ülkede ortaya çıkan ciddi haksızlıklara karşı, hukuki çözümlerin ve yasal yolların tükendiği noktada son çare olarak yönetenlere vatandaşların sesini duyurabilmek için ve toplumsal adaleti yeniden tesis etmek için başvuru yasadışı politik bir eylemdir.

İşte bugün tam olarak buna ihtiyacımız olduğu ortadadır. Hangi siyasi görüşten, hangi dinden, hangi toplumsal sınıftan olursanız olun. İnsanların huzur içinde uyuyamadığı, günü kurtarmanın bile imkansız hale geldiği, gündün güne hayat pahalılığının altında ezilen ve oy kullanarak da bir şeylerin değişmediği bir ortamda artık sesimizi yükseltmenin ve ortak bir irade koymanın vakti geldi de geçiyor. Sürekli topluma bekleyin, sabredin vaazları verilirken, artık bekleyin sözünün hiçbir zaman anlamına geldiği aşıkardır.

Recep Yazıcıoğlu bundan otuz yıl önce kendi zamanının liderlerini eleştirirken aslında bugün de aynı liderlerin ülkeyi yönettiğini üzülerken görüyoruz. "Karizmatik liderler halka, vatandaşa bedel ödetmeyeceklerini, her şeyi kendilerinin yapacaklarını vaat ederler. Vatandaş da afyon yutmuş gibi bu hayali vaatlerle bir süre avunur durur." Her iktidar belli bir noktaya kadar, keyfince yönettiklerinin eseridir. Herkes hep birlikte hem mahkum hem de hapisane gardiyanıdır, der Vaclav Havel de.

Peki bu yazı nereye varmak istemektedir sevgili okuyan? Kendi gücünün farkında olmayan halk, mevcut sorunları çözmesi için sürekli birilerinden medet umar. Kimden hesap soracağını, hakkını nasıl arayacağını, hangi çözümleri üreteceğini bilemez. Oy vererek bir şeylerin değişeceğini ummak, ölmek üzere olan hastaya iğne yapmak gibi bir şey. Son birkaç ayda artan hayat pahalılığına ve yaşanan zamlara karşı verilen en ufak tepkinin iktidar da nasıl bir karşılık bulduğunu hepimiz gördük. Toplum iktidara ayna tutmalıdır. Bize fakirliği, mutsuzluğu, kadere teslimiyeti reva gören iktidarlara demokratik yöntemlerle devirmenin yalnızca hakkımız değil, aynı zamanda toplumsal görevimiz de olduğunu ne zaman hatırlayacağız?

Sözlerimi Robespierre'nin hiç unutamadığım bir alıntısı ile bitirmek istiyorum:

"Pohpohlanan ama hor görülen, egemen ilan edilen ama köle gibi davranılan halkım! Unutmayın, adaletin hüküm sürmediği her yerde hakim güçlerin hırsları hüküm sürer, insanlar sadece zincirlerini değiştirmiş olurlar, kaderlerini değil. .. Dürüst insanların ceza görmeden ülkelerine hizmet edebilecekleri zaman daha henüz gelmedi."

MODERN ÇAĞDA BİR DİRENİŞ MODELİ Cumartesi Annelerinden - Migros Direnişine Sivil İtaatsizlik Hasan Hüseyin ÜLKER

Devletlerin, otoritelerin, yasa koyucuların olduğu gibi her toplumda bunlarında beraberinde getirdiği hukuksuzluk, adaletsizlik ve eşitsizlik vardır. Bir toplumu yöneten liderler koydukları yasaları baskıyla ve zulmederek uygulamaya çalıştıkları zaman ona karşı bir tepki doğması içten bile değildir. Baskıyla yönetilmeye çalışılan toplumlar kimi zaman itaat etse de çoğu zaman başka çareleri ve kaybedecek bir şeyleri kalmayınca başkaldırmak ve direnmek zorunda hissederler kendilerini. Tarihe dönüp bir baktığımızda genel olarak yöneticilerin yapmış olduğu usulsüzlüklere ve zorbalıklara karşı halk aktif direniş göstermiştir. Aktif direniş şiddete dayalı bir eylem biçimi olmakla birlikte buna karşı şiddetsiz bir eylem biçimi olarak pasif direniş karşımıza çıkmıştır.

Otoritenin halka karşı uyguladığı her baskıda halkında bu baskılar karşısında direnme hakkı ortaya çıkar. Tarihin her döneminde halka zulmeden, adaletsizlikle karşı koyan otoriteler karşımıza çıkmaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen direniş yöntemi her zaman aktif direniş olarak karşımıza çıkmaz. Toplum ya da birey pasif direniş yoluyla da direnmeyi ve haklarını bu şekilde almayı seçebilir. Bir diğer adıyla bahsederek, Sivil İtaatsizlik.

Genel anlamıyla aktif direnişin tam tersi olan ve şiddete karşı çıkan bir direnme modelidir Sivil İtaatsizlik. Doğrudan ya da dolaylı olarak hiç bir şekilde şiddet unsuru bulundurmaksızın ve kamuya açık olarak yapılan bir eylem biçimidir. Sivil İtaatsizliğin bazı unsurları vardır. Bunlardan bahsedecek olursak yasa dışı bir eylemdir, aleni şekilde kamuya açık yapılır, hesaplanabilir, şiddet kullanımı yoktur ve yaptırıma katlanılmalıdır. Eylem sırasında çığnemen yasaların sonucu olarak yaptırımın da katlanılmalıdır.

Tüm bunlarla birlikte bir soru çıkıyor karşımıza. Peki, Sivil itaatsizlik nerede başlar? Bir kimsenin kendince yorumladığı bir olay sonucunda bunun yanlış bir şey olduğuna karar vermesi, ortada bir haksızlık olduğuna kanaat getirmesi bu kişiyi ya da bu gibi farklı olaylarda kendilerine göre yorum yapan kişilerin her seferinde pasif direnişe başlaması gerekli midir?

Yasa koyucuların, siyasi otoritenin her zaman doğru çalışmadığını biliyoruz. Yapılan işlerin aksaklıklarından dolayı bir direniş gösterilmeli midir? Bu şartlarda cevabımız hayır olacaktır. Eyleme geçilmeden önce yapılması gereken; yasal yollardan bir hak arayışı içinde olmaktır. Bürokratik ve hukuki açıdan tüm yollar denenmeli ve bunların sonucunda bir netice elde edilmemişse yukarıda sorduğumuz sorunun cevabını burada verebiliriz. Pasif direniş tüm yasal yollar denendikten ve bir sonuç alınamadıktan sonra devreye girer. Bu eylemin ciddiyeti yapılan haksızlıkların ciddiyetiyle artış gösterir. Aksi takdir de her yanlış görülen yasal düzenleme vb. konular sonunda eyleme geçilirse kamuoyu ve takip eden halkın gözünde dikkate alınmamasına sebep olur. Eylemlerin sebebi olan unsurlar adaletin yerine getirilmediği ve tepkilere cevap verilmediği halkın sesinin duyulmadığı ya da görmezden gelindiği ciddi sonuçlara dayanmalıdır.

Tüm bunlarla birlikte ülkemizde gerçekleşen pasif direniş eylemlerine yani asıl konumuza gelecek olursak; Türkiye'de Sivil İtaatsizliğe örnek neler yaşandı hafızamızı biraz zorlayarak hatırlayalım. Bilindiği üzere bizler hafızasını çabuk yitiren insanlarız.

Cumartesi Anneleri

Cumartesi annelerini hatırlayın. Hatırlayın çünkü onlar çocuklarını aramayı yıllar boyunca unutmadılar. Her cumartesi İstiklal Caddesinde Galatasaray Lisesi önünde toplandılar. Haber alamadıkları evlatları ve yakınları için oturdular orada her hafta. Bu yüzden Cumartesi Anneleri dediler onlara.

Bu eylemlerin diğer Sivil İtaatsizlik eylemlerinden farkı vardır. Cumartesi Anneleri demokratik haklar ya da ekonomik durumlar gibi konularla ilgili olarak orada değillerdi. Onlar gözü altında kaybolan, haber alamadıkları çocukları için oradalardı. Çocuklarını bulmakla birlikte suçluların cezalarını çekmesini istiyorlardı.

Ülkemizde yapılan en uzun süreli Sivil İtaatsizlik eylemidir bu. Anneler çocuklarının eğer ölüyse mezarını, yaşıyorsa nerede olduğunu öğrenmek istiyorlardı. Her cumartesi oturma eylemi yaparak devletten çocuklarını istediler. 27 Mayıs 1995 te başladıkları bu direnişe kesintisiz olarak 13 Mart 1999'a kadar devam ettiler. Polis tarafından engellere maruz kalınca eylemlerine ara vermek zorunda kaldılar. Toplumun her kesiminden destek almışlardır ve birleştirici bir rol oynamışlardır.

Başörtüsü Eylemleri

1987 yılına gidelim başörtüsü öğrencilerinin üniversitelere girmesi yasak olduğu için bir pasif direnişe başladılar. Aslında bu yasak daha öncesinde de vardı fakat üniversiteler de başörtüsü takan öğrencilere rastlamak neredeyse imkânsızdı bu sebeple uygulamaya giren bir yasa değildi. 12 Eylül askeri darbe sonrasında kılık kıyafet yönetmeliği kadınların kamu kuruluşlarında başörtülü çalışması yasaklanmıştı. 28 Şubat askeri müdahalede, askerin siyasete müdahale etmesiyle birlikte kendi inançlarına karşı yapılan bu müdahaleyi kabul etmeyen kitleler çoğaldı. Üniversiteye giren başörtülü öğrenciler artık gözle görülecek kadar çoktu ve bu durum tepkilere yol açmıştı.

Seslerini duyurmak isteyen öğrenciler bir Sivil İtaatsizlik eylemine başladılar. Dört ay boyunca İstanbul Üniversitesinin bahçesinde oturma eylemi yaptılar. Fakültelerde, kampüslerde başladıkları eylemlerini Beyazıt meydanına taşıdılar, imza kampanyaları başlattılar. Haklarını arayan öğrenciler seslerini daha iyi duyurabilmek için 11 Ekim 1988 yılında "özgürlük için el ele diyerek" yeni bir eyleme başladılar. İstanbul'dan Ankara'ya el ele tutuşarak bir zincir oluşturdular. Bu eylemle birlikte seslerini daha fazla kitleye duyurdular ve desteklendiler. Başörtüsü eylemi Türkiye'de İslami kesimin en belirgin en uzun süreli Sivil İtaatsizlik eylemi olmuştur.

Boğaziçi Üniversitesi Direnişi

Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan tarafından 1 Ocak 2021'de Boğaziçi Üniversitesi rektörlüğüne Melih Bulu' nun atanması ile başlayan eylemlerdir. Öğrenciler özgür ve özerk bir üniversitede okumak istediklerini dile getirerek atanan bir rektörü istemediler ve protestolara başladılar. 4 Ocak'ta başlayan protestoların ilk gününde polis müdahalesi gerçekleşti. Sonraki günlerde öğrencilerin eylemleri kampüste ve dışında devam etti. Üniversitede hocalar da öğrencilere destek vererek cübbelerini giyip rektörlük binasına sırtlarını dönerek protestolara katılmışlardır.

Protestolar sırasında öğrenciler polisin sert müdahalesiyle karşılaştı. Devlet tarafından atanmış bir üniversite istemiyoruz diyen öğrencilerin evlerine polisler tarafından baskınlar yapıldı. Çok sayıda öğrenci gözaltına alındı. Gözaltına alınan arkadaşlarını yalnız bırakmayan öğrenciler onlar serbest kalana kadar direnmeye devam ettiler. Üniversite eylemleri İstanbul dışında da destek gördü ve farklı şehirlerde de protestolar gerçekleşti.

Migros Direnişi

Migros'un İstanbul Esenyurt' ta ki deposunda çalışan işçiler ücret artışı ve iş güvenliği taleplerinin karşılık bulamaması sonucu çalıştıkları depo önünde eylemlere başladılar. Bu eylemlere katılan 250 işçinin işine son verildi. Depo işçileri mücadelelerine devam ederek taleplerinin yerine getirilmesi konusunda ısrar ettiler ve elbette verdikleri emeğin karşılığını almak istiyorlardı.

Eylem yapan işçilerden bazıları polis tarafından gözaltına alındı. Bazıları deponun dışına çıkarıldı. Gözaltına alınan işçiler serbest bırakıldı ve yeniden depo önüne gelerek hep birlikte direnişlerine devam ettiler. Talepleri karşılanmayan işçiler için Haluk Levent devreye girerek Migros yöneticilerinin katılımıyla işçilerin bağlı olduğu Us Grup ile bir görüşme yaptı. Başarılı geçen bu görüşme sonrasında anlaşmaya varılarak işçilerin talepleri yerine getirildi ve kazanan mücadelesini terk etmeyen işçilerin oldu.

Bir eylemin pasif direniş olarak değerlendirilebilmesi için bunun gerektirdiği öğeleri içinde barındırması gerekir. Pasif direnişe başlamadan önce tüm hukuki yolların denenmiş olması ve sonuç alınamamış olması, sonrasında yasaya aykırı olarak ve eylemlerin kamuoyuna açık olması, bunlarla birlikte en önemlisi içinde şiddet barındırmaması gerekmektedir. Tarih boyunca insanlar yapılan haksızlıklara karşı başkaldırmışlardır. Ancak hangi direnme yolunu seçtikleri içinde buldukları dönem ve topluluklar belirlemiştir. İster aktif direnme olsun ister pasif direnme bir şekilde adaletsiz yöneticilerin karşısına çıkıp seslerini duyurmuşlardır. Yukarıda verilen örnekler Sivil İtaatsizlik adı altında söyleyebileceğimiz direnişlerden birkaçıdır sadece. Türkiye'de ve dünyada birçok direniş hareketleri mevcuttur. Bu direnişler dün vardı, bugün de var, yarın da var olacaklardır. Çünkü direniş haktır.

Kaynaklar

[tez.yok.gov.tr/Sivil İtaatsizlik Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler/Merve Bilici Erkekler](http://tez.yok.gov.tr/Sivil_İtaatsizlik_Dünyadan_ve_Türkiye'den_Örnekler/Merve_Bilici_Erkekler)

[tez.yok.gov.tr/Türkiye'de Sivil İtaatsizlik ve Politik Yansımaları/Yusuf Kılınç](http://tez.yok.gov.tr/Türkiye'de_Sivil_İtaatsizlik_ve_Politik_Yansımaları/Yusuf_Kılınç)

[wikipedia.org/2021 Boğaziçi Üniversitesi Protestoları](http://wikipedia.org/2021_Boğaziçi_Üniversitesi_Protestoları)

[diken.com.tr/Boğaziçi direnişi 400üncü gününde](http://diken.com.tr/Boğaziçi_direnişi_400üncü_gününde)

[sendika.org/Migros'ta direniş kazandı](http://sendika.org/Migros'ta_direniş_kazandı)

[dw.com/Migros işçileri neden işten çıkarıldı](http://dw.com/Migros_işçileri_neden_işten_çıkarıldı)

KADIN İTAAT ETMELİ Mİ?

Aylin Tamakan NERGİZ

Başlı başına doğduğun andan itibaren zordur "kadın" olarak dünyaya gelmiş olmak.

Dünyaya vardığında ki o kulak yırtan çığlıkların isyanın başlangıcıdır aslında. Yaşayacağın zorlukların ve üzüntülerin deposudur o ilk çığlıkların.

Her ne kadar erkek olmanı beklemiş olsalar da yine de mutluluk getirmişsindir ailene, akrabalarına, eşe dosta, hayatına giren ve itaat etmeni bekleyecek olan onlarca insana.

O ilk memeyi ağzına dayadıkları an; sustuğun, sessiz kaldığın o ilk anda başlayacaklar üzerine dilek çaputları bağlamaya. Biri annesine benziyor diyecek, diğeri yok yok babaya. Zaman geçer aynı babası gibi uyuyor diyecek kimi, kimi yok yok gözleri aynı annesi. Sevmeyi bilmiyoruz biz, gerçekten nedensiz sevebilmeyi bilmiyoruz... Kadının da bir insan olduğunu bir türlü kabullenemiyoruz.

Hele ki kadın olarak gelmişsen dünyaya eyvah eyvah!... Kadınlığından önce insan olduğunu kabul ettirebilmek için bir ömür çırpınıp duracaksın demek. Hee ancak hasbelkader nasıl bir kadın olacağına toplum değil de kendin karar verebilme farkındalığına varırsan, işte o zaman özgürce yaşama hakkını elde etme şansını belki yakalayacaksın. Amma velakin elbette bu özgürlüğü kazanana ve bu farkındalığı topluma kabul ettirene kadar da yerden yere vurulmalara da hazır olacaksın.

Kadın olmanın sancısı daha küçük yaşlarda oynaman için eline tutuşturulan bebekle başlayacak taa ki regl sancılarının başlayana dek.

Eline tutuşturdukları bebekle kadının asli görevinin aileye ve kocaya hizmet etmek, ev düzenini sağlamak ve çocuk bakmak olduğunu empoze ederek kadın olarak itaat etmek vasfıyla hiyerarşik bir düzen içinde yetiştirecekler. Anneye, babaya, büyük yahut küçük erkek kardeşe, kocaya ve düzene itaat etmenin huzur sağlayacağı olgusu sürekli dayatılıp durulacak.

Büyük bir gururla temelini atıkları kişiliğini ve öz benliğini, seni kanata kanata aileye ve topluma uygun bir kadın -aman ha dikkat! kadın diyorum, birey değil- hamur gibi yoğurup yoğurup şekillendirmeye başlayacaklar. Kendi bildikleri şekilde kendi biçtikleri kaftanlarla kuşatıp, "sen ne düşünürsün, sen nasıl istersin" diye sormaksızın toplumun uygun gördüğü biçimde, itaat etmek için yaratılmış olduğun düşüncesini oya gibi ince ince işleyecekler sana.

Kadın olmanın öz varlığını, yaratılış sebebini, hayattaki yerini, cinsellik için ne ifade ettiğini ve bunun gibi bütün yönlerini sen hiç farkında olmadan ataerkil düzene göre kıymetlendirecekler. Senin de "kadın" olarak aslında ne kadar kıymetli olduğunu ört bas edilip, kadının erkeğe itaat etmesinin zorunluluğu ile itaat ettiğin sürece ne kadar huzurlu ve mutlu yaşayabileceğini dayatıp duracaklar.

Zaman zaman kadın ön planda tutulduğu durumlar olsa da çoğunlukla "sus kızlar karışmaz, eteği uzun aklı kısa, elinin hamuru ile erkek işine karışma" gibi daha birçok örneği olan nahoş söylemlerle karşılaşacak,

cins ayırımı önde tutularak daha küçük yaşlarda kişiliğin, özgüvenin ve insani olan tüm duyguların bastırılarak yaşamak zorunda bırakılacaksınız.

Çünkü kadın olduğun için kafana vura vura, benliğine kazıya kazıya "itaat etmeyi" öğretecekler sana.

Yaradılışını, benliğini, duygu ve düşüncelerini bir kenara bırakıp, toplum kurallarına bağlı yaşayıp itaat ettiğin sürece de namuslu, ahlaklı, oturaklı (ne demekse bu oturaklı) itaatkâr hanımefendi özelliklerine nail olacaksın. Aman ne mutluluk!..

Peki, kadın gerçekten itaat etmeli mi ya da neden etmemeli?

Süregeldiği gibi gerçekten kadının ebeveynlerine ve kocasına itaati ailede huzur için hiyerarşik bir düzen sağlar mı?

Bir şekilde kadınlara dayatılan bu anlayış; aile ve toplum düzeni, din, töre gibi toplumsal kavramlar ön planda tutularak erkek hegemonyasını güçlendirmek adına kadını baskılayanın bir yoludur. Çünkü kadın bir seks objesi olarak görünmeye başlandığından bu yana her zaman bir tehlike unsuru olmuştur. Bu nedenle de din ve belli başlı geleneklerle değer yargıları ile kadın ötekileştirilip, ekonomik gücü başta olmak üzere, tüm hakları elinden alınıp "evinin kadını, çocuğunun anası, kocanın danası olacaksın" dayatmaları ile itaat etmeye zorlanmıştır.

Ancak anaerkil döneme baktığımızda, doğurganlığı bakımından kutsal sayılan kadın ev düzenini sağlarken dahi evini geçindirmiş, hiyerarşik düzende itaat ederek değil erkekle aynı haklara sahip olarak yaşamını devam ettirmiştir.

Burada büyükçe bir parantez açmak istiyorum. ("Tarihin derinlerine indiğimizde tüm söylemlerin erkek hiyerarşisi üzerine kurulu olduğunu görebiliyoruz. Ancak, günümüzde bahsedilmekten kaçınılan, konusu geçtiğinde çarçabuk kapatılan anaerkil bir dönemin var olduğu da bilinmekte. Avcılık-toplayıcılık çağı olan Paleolitik dönemde, kadınlar da erkekler gibi avlanma, yiyecek toplama ve yırtıcı hayvanlara karşı savunma gibi çeşitli görevleri üstlenmiş, erkeklerle beraber çalışmış ve çoğu konuda eşit mücadelede bulunmuşlardır. Zaman içinde ekonomik sebeplerle toplumlarda erkek egemenliği öyle bir noktaya getirilmiş ki bugün birçoğumuz günümüze oranla çok daha eşitlikçi, kadının her koşulda erkeğin yanında yer aldığı, kadın veya erkeğin itaat etmek durumunda olmadığı anaerkil bir dönemin yaşanmış olduğundan bihaberdarız maalesef.

Ve... anaerkillikten ataerkilliğe geçişten itibaren de dünyanın her yerinde tüm toplumlar kadını ikinci plana atmakla kalmamış; susturmuş, kısıtlamış, düşünceleri ve davranışları ile kadını daima baskılayarak itaat etmek zorunda bırakmışlardır.")

Kadın gerçekten itaat etmeli mi? Böyle bir dayatma olmadan da yaşayabilmenin mümkün, daha adilane ve en önemlisi daha insani olduğu kanısındır. Yani anaerkil mi? Adına her ne dersenez, anaerkil, ataerkil ya da erksiz. Ama kimsenin kimseye itaat etmeden, etmek zorunda bırakılmadan, kadın ve erkek her ikisinin de yaratılış gereği her ne kadar birbirinden farklı ve üstün özelliklere sahip olsalar dahi (evet, fiziksel olarak erkeğin daha güçlü, duygusal olarak kadının daha güçlü olduğunu düşündüğümünden eşit olmadıklarını kabul ediyorum. Ancak bu her iki cinsinde insan olduğunu düşünürsek eşit hak ve yaşam şartlarına sahip olamayacağı anlamına gelmiyor. Yin ve yang gibi aslında birbirini tamamlıyorlar. Birbirini tamamlayan bir bütünü bir yarısının diğer yarısına itaat etmesini beklemek doğru ve adilane değil. Her iki cinsinde "insan" olduğu göz ardı edilmeden, aynı duygu ve düşüncelere sahip olduğundan yaşama haklarının eşit olduğunu her zaman savunacağım.

İtaat etmekte bir nevi boyun eğmek değil midir? Boyun eğmek hangi kültüre hangi mensuba hangi insanlığa nasıl yakıştırılabilir ki? Yüzyıllardır savaşlar dahi bunun için yapılmadı mı? Bir başka toplumun yahut bir başkasının boyunduruğu altında olmamak için dökülmedi mi onlarca kan? O vakit neden kadının boyun eğmesi, itaat etmesini bekliyorsunuz?

Kadın olarak, tarihi boyunca hayırlı bir evlat, hayırlı bir eş, hayırlı bir anne olarak itaatkâr olmakla ilişkilendirildik.

İtaat etmenin bir erdem sayılıp ödüllendirildiği, itaatsizliğin ise ahlaksızlık olarak adlandırılıp cezalandırıldığı bir toplumda varlığını sürdürebilmenin zorluğu kadın olarak gün be gün arttı. Eğer tüm bunları kabul etmeyip, itaat etmeye karşı gelen kadınlar ise havanın ağırlığından tutun göğün gürlemesine kadar sorumlu tutulup olumsuz her vakanın sebebi sayıldı.

Velhasıl kelim kadın olmaktan öte bizlerinde "insan" olduğunu varsayarsak; bizler de düşünebilir, düşüncelerimizi çekinmeden ifade edebilir, yazabilir, okuyabilir, çalışabilir, senin eksiklerini tamamlayabilir, görebilir, dokunabilir, gülebilir, hissedebilir, sevebilir, sevişebiliriz... Nasıl ki insanoğlunun varlığını sürdürebilmesinin başlıca gereksinimleri yemek/içmek, uyku ve sevişmekse, nasıl ki insanoğlunun ortak özelliklerinde kadın-erkek ayırt edilmeksizin ağlamak/gülmek, sevmek/sevilmek, hüzünlenmek/neşelenmek her iki cins için aynı duygularsa, bunları en az erkekler kadar dile getirme ve itaat etmeden de hissettiğimizi yaşayabilme hakkımız var. Öyle söylenildiği üzere de kadının itaati ailede ve toplumda huzur değil yitik hayatlar, yitik çocuklar ve kültürü yitik bir toplum getirir.

Bu sebeple de erk gücünüzün daimi için itaat etmeyecek, değersizleştirdiğiniz benliğimizi tekrar ayaklandıracak, insanca yaşamaktan vazgeçmeyeceğiz...

SİVİL İTAATSİZLİK ÖRNEKLERİ

Murattgenstein

Sivil İtaatsizlik ; demokratik düzen içerisinde haksızlığa uğrayan bireylerin ya da toplulukların, söz konusu bu haksızlıklara karşı şiddete başvurmadan tamamen barışçık yöntemlerle kamuoyu nezdinde gündem yaratarak bu haksızlıkları giderme girişimidir. Bu yazıda ilk günden günümüze kadar ilham veren, bugüne ve geleceğe ışık tutacak sivil itaatsizlik eylemlerinden örnekler sunacağım.

Henry David Thoreau: Sivil İtaatsizlik kavramını Thoreau'ya borçluyuzdur. Onun sivil itaatsizlik fikrini geliştirmesine neden olan olay Amerika'nın Meksika'ya haksız sebeple açmış olduğu savaştır. ABD'nin asıl amacı kölelik sistemini yeni bölgelere doğru genişletmekti. Bunun üzerine Thoreau, kendi ülkesinin yapmış olduğu bu zulme ve adaletsizliğe karşı vergi ödemeyi reddetmiştir. Vermiş olduğu vergilerle masumlara atılan kurşunların alınmasını istememiştir. Ve bu nedenle bir gününü hapiste geçirmiştir. Bir günlük hapsin ardından ise hâlâ bugün milyonlarca insane ilham olan "Sivil İtaatsizlik" isimli makalesini yazmıştır.

Onun deyimiyle; "En iyi devlet, en az yöneten devlettir." Mevcut yasalar insanın huzurunu ve mutluluğunu bozabilir ya da toplum vicdanını yaralayan kararlara imza atabilir. İktidar çoğunluğuktan almış olduğu yetkiye ve güce dayanarak keyfi uygulamalarda bulunabilir. Peki bu durumda insanlar mevcut yasalara neden itaat etsin?

Mahatma Gandhi ve Tuz Yürüyüşü: Mahatma Gandhi sivil itaatsizlik fikrini bulan kişi olmasa da bunu ilk kez yerleşik bir iktidara karşı kitle hareketine dönüştüren ve başarı elde eden ilk kişidir diyebiliriz. Pasif direniş (**ahimsa**) ya da karşı koymama kavramları Hindistan dini düşünce tarihinde çok eskilere dayanmaktadır.

Kısaca Birleşik Krallık ile Hindistan arasındaki ilişkiden bahsetmek gerekir ki Gandhi'nin siyasi mücadelesini daha iyi anlayalım. Başlarda Doğu Hindistan ticaret şirketi bölgede faaliyet gösteriyordu. Özellikle 17. Ve 18. yüzyıllarda İngiltere ve Hollanda bölgede hakim güç konumundaydılar. Hindistan 1526 yılından itibaren Türk-Moğol kökenli Babür İmparatorluğu'nun egemenliği altındaydı. 1858 yılında yaşanan isyan sonucunda İngilizler müdahale ederek Babür İmparatorluğu'nu yıkmış ve 1858-1947 yılları arasında Hindistan'ı yönetmiştir. 1876 yılında İngiltere kraliçesi, 1876'da kendisini Hindistan İmparatoriçesi olarak duyurdu.

Britanya'nın Hindistan'dan vazgeçmesi elbette kolay değildi. Gandhi Güney Afrika'da yaşadığı deneyimden sonra ülkesine dönünce hemen kolları sıvayıp bağımsızlık hareketinin öncülerinden biri olmuştur. 12 Mart 1930'da Gandhi ve yoldaşları ünlü "Tuz Yürüyüşü"ne başladı. 1762'de hazırlanan Tuz Yasası sayesinde Britanya, tuz tekeline sahip olmuştu. Hint Okyanusu kıyısındaki Dandi köyüne kadarki 388 kilometrelik mesafeyi 24 günde yürüyen Gandhi, 6 Nisan'da peşinde binlerce insan varken kıyıya vardı. Yerden çamura bulanmış bir avuç tuz aldı ve temizledi. Tuz yasası böylece ihlal edilmişti. Çağrısına uyan binlerce köylü de tuz çıkarmaya başlayınca Gandhi istediğini elde etmişti. Bu ihlal nedeniyle yaklaşık 60 bin eylemci hapse atıldı. Ancak yasa işlemez hale gelmişti ve milyonlarca Hintli'nin aklına şu soru gelmişti? Acaba biz bu mücadeleyi kazanabilir miyiz?

"Umutsuzluğa düştüğümde tarih boyunca doğruluk ve sevginin her zaman kazandığını hatırlarım. Tiranlar ve katiller olmuştur, hatta bir süre yenilmez sanılmışlardır ancak sonunda her zaman kaybederler, düşün bir her zaman."

Martin Luther King ve Montgomery Otobüs Boykotu: Martin Luther King Jr. yakın tarihimizde büyük izler bırakmış bir aktivisttir. ABD'de yaptığı eylemlerle ve konuşmalarla kilometre taşlarından birisi olmuştur. Onun sivil itaatsizlik eylemlerine başvurmasının nedeni sorun teşkil edilen konuların tartışmaya açmak için kamuoyunu zorlamak istemesidir. Tabi diğer yandan görmezden gelinen kamusal alandaki eşitsizlikler ve ırkçılık gibi başlıca sorunları dramatize ederek toplumun gözüne sokmak istemesidir.

1955 yılında Rosa Parks bir gün Montgomery'de otobüse bindi. O gün çok yorgundu. Dönemin kanunlarına göre eğer otobüste beyazlara oturacak yer kalmadı ise, siyahiler yer vermek zorundaydı. Şoför ve beyaz yolcular yerinden kalkıp yer vermesi için onu uyardılar ama o dinlemedi ve yerinden kalkmadı. Sonuçta olay yerine gelen polisler tarafından tutuklandı ve hapse girdi. Rosa Parks'ın hapse girmesinden sonra kentte büyük olaylar ve boykotlar yaşandı. Siyahi vatandaşlar otobüs şirketlerini boykot ederek işlerine yürüyerek gitmeye başladılar. Şehirlerde at arabası ile yolculuk yapan siyahiler görülmeye başladı. Bir yıl süren boykot sonucunda müşterilerinin neredeyse 3/4'ünü kaybeden otobüs şirketleri pes etti ve bu yasak kaldırıldı.

Danimarka halkının pasif direnişi: İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerce işgal edilen Danimarka'da, Nazi yönetimi Yahudileri kolaylıkla ayırt edebilmek için, onları, arkasında altı uçlu sarı yıldız bulunan giysiler giymeye mecbur etti. Danimarka halkı, Yahudilere karşı çıkarılan bu yasayı kabullenmedi. Aralarında kralın da bulunduğu hemen herkes, sırtı sarı yıldızlı giysilerle çıktı sokağa. Danimarka halkının bu tavrı, Yahudilerin tanınmasını da imkansızlaştırdı.

Naziler, hareketin lideri olarak gördükleri Danimarka kralını gözetimleri altında tutabilmek için onu çok hasta olduğunu açıklayarak, kralı saraya hapsettiler. Ancak Danimarka halkı, ülkenin hemen her yerindeki çiçekçilere gidip krala gönderilmek üzere buketler hazırlattılar. Kısa sürede günlük hayat işlemez duruma geldi. Sonuçta, çiçek taşıdıkları için insanları tutuklayamayan Nazi yönetimi, kralın aniden iyileştiğini bildirmek zorunda kaldı.

Süngülere Çiçek Takanlar ve Vietnam Savaşı: ABD'nin 20. Yüzyılda yaşadığı hatta belki de tarihi boyunca yaşadığı en büyük hezimetlerden birisidir Vietnam. Sadece savaşı kaybetmekle kalmadılar. Dünya nezdindeki güçlü ve adil olma imajını, kendi haklı nezdinde ise aldığı kararların doğruluğu konusundaki imajını kaybetti. Özellikle 1960'lı yıllar boyunca ABD birçok yaratıcı, kışkırtıcı ve peşinden kalabalıkları sürükleyen eylemlere ev sahipliği yaptı. Muhammed Ali, Malcolm X, Martin Luther King, Howard Zinn gibi kişiler bu eylemlere önderlik etmiştir. Bu gösterilerin en çarpıcı görüntülerinden biri, 17 Nisan 1965'te Washington'daki yürüyüşte, askeri muhafızların süngüsüne çiçek takan bir gencin fotoğrafıydı. Basit, ama güçlü bir mesajdı.

Gwangju Ayaklanması veya Gwangju Demokrasi Hareketi: Güney Kore'nin tarihi özellikle Kore Savaşı'dan sonra bizimle benzerlikle gösterir. 1960 yılında gelişmişlik seviyemiz aynıydı. Hem Türkiye hem de Güney Kore askeri darbelere maruz kalıyordu. İşte tam olarak 1980 yılında Güney Kore'nin Gwangju kentinde 18-27 Mayıs tarihleri arasında darbeye iktidara gelmiş olan yönetime karşı protesto gösterileri gerçekleşti.

Mevcut başkan Chun Doo-hwan hükûmetine karşı gösteri yapan yerel Jeonnam Üniversitesi öğrencileri hükûmet birlikleri tarafından görülmemiş bir şekilde saldırıya uğrayarak dövüldüğünde ve öldürüldüğünde, Gwangju vatandaşları yerel silah ve polis karakollarını basarak silahla direniş gösterdi. Chun Doo-hwan yaşanan bu olayları komünist sempatanlar ve ayaklanmacılar tarafından kışkırtılan bir ayaklanma olarak tanımladı.

Size de tanıdık geliyor öyle değil mi? Güney Kore tarihinde öğrencilerin başlatmış olduğu bu sivil direniş çok büyük bir etki bırakmıştır. O tarihten sonra Güney Kore bugünkü refah seviyesine ulaşacak adımları atmış ve demokrasisini güçlendirmiştir. Darbe ve yolsuzluk yapan liderlerin yetkileri ellerinden alınıp adalete teslim edilmiştir.

1989 Tiananmen Meydanı Olayları: Çin'de 1989 yılında 15 Nisan ile 4 Haziran' tarihleri arasında meydana gelen; öğrencilerin, aydınların ve işçilerin önderliğinde gerçekleşen gösterileri ve ardından yaşananları ifade eder. Gösterilerin odak noktası Pekin'de Tiananmen Meydanı idi.

Çin'in 1980'li yıllarda yaşadığı ekonomik krizle beraber enflasyonun yüzde 30'ların üzerine çıkması ve bunların üzerine Komünist Parti'nin insan hakları ihlalleri ve baskıları da eklenince ülkedeki birçok kesim yaşananlara isyan etti. Yolsuzluklar, kayırmacılık, yanlış ekonomi yönetimi ve aynı zamanda Çin Komünist Partisi'nin reformcu lideri Hu Yaobang'ın partiden ihraç edilerek 15 Nisan'da öldürülmesi halkın öfkesini iyice arttırmıştı. Üniversite öğrencilerinin başını çektiği gösterilere işçi ve aydın kesiminden yaklaşık bir milyonun üzerinde kişi katıldı.

Gösterilerin ilk günlerinde eylemlere müdahale etmeyen hükümet 20 Mayıs'ta sıkıyönetim ilan etti. 4 Haziran 1989 sabahı Çin Komünist Partisi yönetimi Tiananmen Meydanı'ndaki kalabalığı dağıtması için 200 bin asker görevlendirdi. Pekin'de protestolar ÇHC hükûmeti tarafından kanlı bir şekilde bastırıldı ve pek çok sivil yaşamını yitirdi. Ölü sayısı ÇHC'nin resmi kaynaklarına göre 200 – 300 arası, Çinli öğrenci örgütlerine ve Çin Kızılhaç'ına göre ise 2000 – 3000 arasındaydı.

Cumartesi Anneleri: Kendi ülkemize gelecek olursak en bilinen örnek tabi ki de Cumartesi Anneleri'dir. Arjantin'deki darbe yönetiminde faili meçhul cinayetlere kurban gidenlerin annelerinin başlattığı eylemlerden ilham almışlardır. 27 Mayıs 1995'ten bu yana her Cumartesi günü Galatasaray Meydanında oturma eylemleri düzenleyerek, gözaltında kaybolan yakınlarını ve faili meçhul siyasi cinayetlere kurban giden yakınlarının faillerini arayanlardan oluşan bir topluluktur.

21 Mart 1995'te Gazi Mahallesi olayları sonrası gözaltına alındıktan sonra Hasan Ocak ortadan kayboldu. Annesi Emine Ocak, ailesi ve arkadaşları 55 gün boyunca Hasan'ı aradı. 15 Mayıs'ta, Hasan'ın işkence edilmiş cansız bedeni kimsesizler mezarlığında bulundu. Ceset, Hasan gözaltına alındıktan beş gün sonra Beykoz Ormanı'nda köylüler tarafından fark edilmişti. Hasan'ın cesedine ulaşılmasının ardından kayıplara karşı adalet arayan bir insan hakları mücadelesine dönüştü ve ilk kez 27 Mayıs'ta 15-20 kişilik bir grup, Galatasaray önünde oturma eylemi yaptı.

Faydalanılan Kaynaklar:

Henry David Thoreau, Sivil İtaatsizlik (Say Yayınları)

Seçme Yazarlar, Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik (Ayrıntı Yayınları)

Jose Bove – Gilles Luneau, Sivil İtaatsizliğe Çağrı (Fol Kitap)

Wikipedia

CELLADINA AŞIK OLMAYI REDDEDEN İTAATSİZLER **Göksel Gürol**

İnsanoğlu kendisine yapılan haksızlıklar karşısında hep karşılık verme arzusu duymuştur. Bunun için çeşitli yollar denemiş bazılarında başarılı olmuş, bazılarında etkisiz kalmıştır. Bana göre (belki benim gibi düşünenler de vardır) ise en ses getiren; zulmedeni sinirlendiren ve daha provakatif bir eylem biçimi olan "sivil itaatsizliği" seçmiştir. İlk sivil itaatsizlerden birisi olan Henry David Thoreau' nun kendi mottosu olarak kabul ettiği "en iyi yönetim en az yönetendir" sözünü sanırım hepimiz kabul ediyoruzdur. (daha iyi yöneten hiç yönetmeyendir)

Peki nedir bu sivil itaatsizlik? Neden ve kime karşı yapılır? Bir hak mıdır yoksa bir sonraki adım olan anarşiye geçme yeltenmesi midir?

Sivil itaatsizlik; yasaların özüne uyararak ona karşı çıkmaktır. Şiddete dayanmayan, hiç bir şekilde içerisinde zarar verici bir unsurun bulunmadığı eylem biçimidir. Tabii ki yasa koyanların bu vicdani eylemi yasadışı görerek yasalar dâhilin de ceza vermesi de ayrı bir ironidir. Sivil itaatsizliği örnek eylemler arasında; oturma eylemi, vicdani ret (askerliğe karşı olma), sevgili Lafargue'nin tembellik hakkı ve bir çok karşı durma eylemini sayabiliriz. (okula gitmek istememe ve sevmediğın yemeği yememe haklarını da işin içine katabiliriz) Vicdani ama siyasi bir eylem olan sivil itaatsizlik yasa koyucuların sonrasında daha etkili olmasını istemediği eylemlere dönüşmemesi için sivil itaatsizliği yasadışı olarak görmüştür. Sonucunda "bir ağaç" için başlayan eylemlerin ne denli boyutlara ulaştığını görebiliyoruz. Bu kavram, düşünce özgürlüğünü, düşünceyi ifade özgürlüğünü ve örgütlenme özgürlüğünü bünyesinde barındırır. Ama erk bunu her zaman reddetmiştir. Otoritesi sarsıldığı, id ile ego arasında sıkışmış kişiliği bu eylem(ler) biçimini her zaman tehlikeli görmüştür.

Peki, nasıl ortaya çıkmış bu sivil itaatsizlik? Fikir babası olarak Henry David Thoreau olarak bilirse de (bence değil) insanın daha var olmadığı, hatta dünyanın dahi yaratılmadığı zamana dönmek gerek. İlk sivil itaatsiz, itaatsizliği yapan eylemci; Adem'e secde etmeyi reddeden şeytandır. Sonrasında ise yasak olduklarını bildikleri halde elmayı ısırıp bizi bu dünyaya gönderen Âdem ile Havva'yı gösterebiliriz.

Gandhi, Martin Luther, Malcom X, bitmeyen kilise ve daha nicelerini sayabileceğimiz kişiler, olaylar, durumlar kural koyucuların sistemini hep rahatsız etmiş, durdurmaya çalışmışlardır. Bunda kısmen de başarılı olmuş en azından daha fazla pervasızlaşmasını engellemiştir. Sivil itaatsizlik günümüzde insanların konfora daha yatkın olmasından dolayı popülist bir düzlemde karşılık bulsa da dünyanın böyle gitmeyeceğini, bu şekilde yaşamaya karşı olan insanların kendilerini ifade etme istekleri sayesinde hala etkili bir eylem biçimi olmayı sürdürmektedir.

Ne olursa olsun insan doğası gereği başkaldırmaya meyilli bir canlı türü. Celladına aşık olmayı kabul etmeyen milyonlar haksızlığa karşı harekete geçmeyi zamanın çeşitli evrelerinde hep göstermişlerdir.

SON SÖZ...

**Kimse bağırsaklarında
lavanta çiçekleri taşıyor
Tahammülsüz**

**Kurallara olan düşkünlüğümüz
bir zafiyet mi yoksa doğamızın
gerekliliği mi? Peki siz itaatkâr
olmaktan memnun musunuz?**

Sedar

**Eğer yasa sizi bir başkasına kötülük
yapmaya zorluyorsa, o yasaı çiğneyin.
Eyleme geçerken, şiddetten yoksun
başlayın; çünkü şiddet şiddeti yaratır.**

Ömer Çiftçi

**Vazgeçemeyeceğin tek şey
özgürlük duygun olsun**

Aylin Kırmızıtoprak

**Kuralları yıkabilme cesareti
bulduğunuzda onların bir düzen için
değil birilerinin çıkarları için üretildiğini
fark edeceksiniz**

Barış Şahingöz

SÖZLÜK

ADALET: hak ve hukuka uygunluk; hak ve hukuku gözetme ve yerine getirme; doğruluk.

AKTİF DİRENİŞ: şiddet,güç kullanılarak yapılan eylem.

BASKI: bir şey üzerine güç kullanma işi.

BAŞKALDIRMA: karşı gelmek, isyan etmek, ayaklanmak.

BOYKOT: belli bir amacı gerçekleştirmek için baskı yapmak ereğiyle, bir kimseyle, bir yerle, bir topluluk, kuruluş ya da bir ülkeyle her türlü ilişkiyi kesme kararı.

CEZA: yasanın, topluma zarar verdiği kabul ettiği eylemlere karşı öngördüğü yaptırım.

DARBE: hükümeti zor kullanarak devirme eylemi.

DİRENİŞ: direnmek, karşı koyuş, dayanış.

EŞİTSİZLİK: çeşitli toplumsal sınıfların ya da kişilerin yaşama koşulları arasındaki büyük ayırım.

EYLEM: bir değişiklik doğurabilen etkileyici davranış.

GÖZALTI: bir suç işlediği varsayımıyla, güvenlik güçlerince, belli bir süre bir yerde alıkonulma.

HAK: hukuka uygunluk, adalet.

HUKUK: toplumu düzenleyen ve devlet yaptırımıyla güçlendirilmiş bulunan kuralların, yasaların bütünü.

HÜKÜM SÜRMEK: yönetimde, iş başında olmak, bir ülkeyi yönetmek, egemenliğini yürütmek.

"Kimi padişahlar otuz yıl hüküm

İSYAN: ayaklanma, başkaldırı, başkaldırma.

İTAAT: boyun eğme, buyruğa uyma, söz dinleme.

İTAATSİZLİK: buyruğa karşı gelme, söz dinlememe, boyun eğmeme.

MÜCADELE: savaş

MÜDAHALE: araya girme, el atma, karışma.

OTORİTE: bir şeyi yaptırma ya da engelleme gücünü elinde bulunduran kişi veya kurum.

mevcut yönetim, siyasi iktidar, devlet ve hakimiyet.

PASİF DİRENİŞ: şiddetsiz direniş ya da şiddetsiz eylem, ulaşma uygulamadır sosyal değişim gibi hedeflere sembolik protestolar, sivil itaatsizlik, ekonomik ya da politik iş birliği yapmamak, satyagraha ya da başka şiddetsiz yöntemlerle ulaşma uygulaması

PROTESTO: bir davranışı, bir uygulamayı, bir düşünceyi vb. haksız, gereksiz, yersiz, yolsuz bularak karşı çıkarak bunu her türlü yoldan belirtme.

PROVOKASYON: kışkırtma

SUÇ: yasalara aykırı davranış.

ŞİDDET: bir gücün, bir davranışın derecesi, yeğlilik, sertlik.

YASA: devletin yasama gücüne belli biçimlere uyularak düzenlenen ve yürürlüğe girdikten sonra herkesin uyması zorunlu olan, uyulmadığı zaman belli yaptırımlarla karşılaşılan kural.

YASA DIŞI: yasa kurallarına uymayan, yasalara aykırı olan, yasal olmayan.

YASAK: bir şeyin yapılmasına karşı konulan yasal ya da yasal olmayan engel.

“En iyi yönetim en az yönetendir”

Henry David Threau

